

פרשת וארא תשפ"ג
אמונתם של עבדים

שמות פרק ה

(כב) וישב משה אל ה' ויאמר אדוני למה הרעתה לְעַם הַזֶּה לָמָּה זֶה שְׁלַחְתָּנִי: (כג) וימאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לְעַם הַזֶּה והצל לא הצלת את עמך:

רש"י

(כב) למה הרעתה לְעַם הַזֶּה - ואם תאמר מה איכפת לך, קובל אני על ששלחתני: (כג) הרע - לשון הפעיל הוא, הרבה רעה עליהם. ותרגומו אבאיש:

שמות פרק ו

(א) ויאמר ה' אל משה עתה תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו: ס (ב) וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה': (ג) וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם: (ד) וגם הקמתי את בריתי אתם לתת להם את ארץ פְּנֵעוֹן את ארץ מגריהם אשר גרו בה: (ה) וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבדים אתם ואזכר את בריתי: (ו) לכן אמר לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים והצילתי אתכם מעבדתם וגאלתי אתכם ברוע נטויה ובשפטים גדלים: (ז) ולקחתי אתכם לי לְעַם וְהִיִּיתִי לָכֶם לאלהים וידעתם כי אני ה' אלהיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים: (ח) והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אתה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי אתה לְכֶם מורשה אני ה': (ט) וידבר משה בן אל בני ישראל ולא שמעו אל משה מקצר רוח ומעבדה קשה: פ (י) וידבר ה' אל משה לאמר: (יא) בא דבר אל פרעה מלך מצרים וישלח את בני ישראל מארצו: (יב) וידבר משה לפני ה' לאמר הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך לשמעני פרעה ואני ערל שפתיים: פ (יג) וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצוהם אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל מארץ מצרים: ס (יד) אלה ראשי בית אבתם בני ראובן בכר ישראל חנוך ופלוה חצרון וקרמי אלה משפחת ראובן: (טו) ובני שמעון ימואל וגמין ואהד וזכין וצחר ושאול בן הננעניית אלה משפחת שמעון: (טז) ואלה שמות בני לוי לתלדתם גרשון וקהת ומררי ושני חיי לוי שבע ושלושים ומאת שנה: (יז) בני גרשון ועזיאל ושני חיי קהת שלש ושלושים ומאת שנה: (יט) ובני מררי מחלי ומושי אלה משפחת הלוי לתלדתם:

רש"י

(א) **עתה תראה וגו'** - הרהרת על מדותי, לא כאברהם שאמרתי לו (בראשית כא יב) כי ביצחק יקרא לך זרע, ואחר כך אמרתי לו (שם כב ב) העלהו לעולה, ולא הרהר אחרי, לפיכך עתה תראה. העשוי לפרעה תראה, ולא העשוי למלכי שבעה אומות, כשאביאם לארץ: **כי ביד חזקה ישלחם** - מפני ידי החזקה שתחזק עליו ישלחם: **וביד חזקה יגרשם מארצו** - על כרחם של ישראל יגרשם, ולא יספיקו לעשות להם צידה. וכן הוא אומר (שמות יב לג) ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם וגו': (ב) **וידבר אלהים אל משה** - דבר אתו משפט על שהקשה לדבר ולומר (לעיל ה כב) למה הרעותה לְעַם הַזֶּה: **ויאמר אליו אני ה'** - נאמן לשלם שכר טוב למתהלכים לפני. ולא לחנם שלחתך כי אם לקיים דברי שדברתי לאבות הראשונים. ובלשון הזה מצינו שהוא נדרש בכמה מקומות אני ה' נאמן ליפרע, כשהוא אמור אצל עונש, כגון (ויקרא יט יב) וחללת את שם אלהיך אני ה', וכשהוא אמור אצל קיום מצות, כגון (ויקרא כב לא) ושמרתם מצותי ועשיתם אותם אני ה', נאמן ליתן שכר: (ג) **וארא** - אל האבות: **באל שדי** - הבטחתיים הבטחות ובכולן אמרתי להם אני אל שדי: **ושמי ה' לא נודעתי להם** - לא הודעתי אין כתיב כאן אלא לא נודעתי לא נכרתי להם במדת אמתות שלי שעליה נקרא שמי ה' נאמן לאמת דברי, שהרי הבטחתיים ולא קיימתי: (ד) **וגם הקמתי את בריתי וגו'** - וגם כשנראיתי להם באל שדי הצבתי והעמדתי בריתי ביני וביניהם: **לתת להם את ארץ כנען** - לאברהם בפרשת מילה נאמר (בראשית יז א) אני אל שדי וגו', (בראשית יז ח) ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריד, ליצחק (בראשית כו ג) כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל והקיימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם, ואותה שבועה שנשבעתי לאברהם באל שדי, אמרתי ליעקב (בראשית לה יא-יב) אני אל שדי פרה ורבה וגו' ואת הארץ אשר וגו', הרי שנדרתי להם ולא קיימתי: (ה) **וגם אני** - כמו שהצבתי והעמדתי הברית יש עלי לקיים, לפיכך שמעתי את נאקת בני ישראל הנואקים: **אשר מצרים מעבדים אתם ואזכר** - אותו הברית. כי בברית בין הבתרים אמרתי לו (בראשית טו יד) וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי: (ו) **לכן** - על פי אותה השבועה: **אמר לבני ישראל אני ה'** - הנאמן בהבטחתי: **והוצאתי אתכם** - כי כן הבטחתי (שם שם) ואחרי כן יצאו ברכוש גדול: **סבלת מצרים** - טורח משא מצרים: (ח) **נשאתי את ידי** - הרימותיה להשבע בכסאי: (ט) **ולא שמעו אל משה** - לא קבלו תנחומין: **מקצר רוח** - כל מי שהוא מיצר, רוחו ונשימתו קצרה ואינו יכול להאריך בנשימתו. קרוב לענין זה שמעתי פרשה זו מרבי ברוך ברבי אליעזר, והביא לי ראייה ממקרא זה (ירמיהו טז כא) (כי) בפעם הזאת אודיעם את ידי ואת גבורתי וידעו כי שמי ה', למדנו כשהקב"ה מאמן את דבריו אפילו לפורענות מודיע ששמו ה', וכל שכן האמנה לטובה. ורבותינו דרשוהו לענין של מעלה, שאמר משה (לעיל ה כב) למה הרעותה, אמר לו הקדוש ברוך הוא חבל על דאבדין ולא משתכחין. יש לי להתאונן על מיתת האבות, הרבה פעמים נגליתי אליהם באל שדי ולא אמרו לי מה שמך, ואתה אמרת (לעיל ג יג) מה שמו מה אומר אליהם: **וגם הקמתי וגו'** - וכשבקש אברהם לקבור את שרה לא מצא קבר עד שקנה בדמים מרובים, וכן ביצחק ערערו עליו על הבארות אשר חפר, וכן ביעקב (בראשית לג יט) ויקן את חלקת השדה, לנטות אהלו, ולא הרהרו אחר מדותי, ואתה אמרת (ה כב) למה הרעותה. ואין המדרש מתיישב אחר המקרא מפני כמה דברים אחת, שלא נאמר, ושמי ה' לא שאלו לי. ואם תאמר לא הודיעם שכך שמו, הרי תחלה כשנגלה לאברהם בין הבתרים נאמר (בראשית טו ז) אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים. ועוד, היאך הסמיכה נמשכת בדברים שהוא סומך לכאן (פסוק ה) וגם אני שמעתי וגו' (פסוק ו) לכן אמור לבני ישראל. לכך אני אומר יתיישב המקרא על פשוטו דבר דבור על אופניו, והדרשה תדרש, שנאמר (ירמיה כג כט) הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע, מתחלק לכמה ניצוצות: (יב) **ואיך ישמעני פרעה** - זה אחד מעשרה קל וחומר שבתורה: **ערל שפתיים** - אטום

רש"י לפרק ו' [המשך]

שפתים. וכן כל לשון ערלה אני אומר שהוא אטום (ירמיה ו' י) ערלה אזנם, אטומה משמוע, (ירמיה ט' כה) ערלי לב, אטומים מהבין, (חבקוק ב' טז) שתה גם אתה והערל, והאטם משכרות כוס הקללה. ערלת בשר, שהגיד אטום ומכוסה בה. (ויקרא יט כג) וערלתם ערלתו, עשו לו אוטם וכיסוי איסור, שיבדיל בפני אכילתו, (שם) שלש שנים יהיה לכם ערלים, אטום ומכוסה ומובדל מלאכלו: (יג) **וידבר ה' אל משה ואל אהרן** - לפי שאמר משה (פסוק יב) ואני ערל שפתים, צירף לו הקדוש ברוך הוא את אהרן להיות לו לפה ולמליץ: **ויצום אל בני ישראל** - צום עליהם להנהיגם בנחת ולסבול אותם: **ואל פרעה מלך מצרים** - צום עליו לחלוק לו כבוד בדבריהם, זהו מדרשו. ופשוטו צום על דבר ישראל ועל שליחותו אל פרעה. ודבר הצווי מהו, מפורש בפרשה שניה לאחר סדר היחס, אלא מתוך שהזכיר משה ואהרן הפסיק הענין באלה ראשי בית אבותם (פסוק יד) ללמדנו היאך נולדו משה ואהרן ובמי נתיחסו: (יד) **אלה ראשי בית אבתם** - מתוך שהוזקק ליחס שבטו של לוי עד משה ואהרן, בשביל משה ואהרן התחיל ליחסם דרך תולדותם מראובן. [ובפסיקתא רבתי ראיתי לפי שקנטרם יעקב אביהם לשלשה שבטים הללו בשעת מותו, חזר הכתוב ויחסם כאן לבדם לומר שחשובים הם]: (טז) **ושני חיי לוי וגו'** - למה נמנו שנותיו של לוי, להודיע כמה ימי השעבוד, שכל זמן שאחד מן השבטים קיים לא היה שעבוד, שנאמר (שמות א' ו) וימת יוסף וכל אחיו, ואחר כך (שם ח) ויקם מלך חדש, ולוי האריך ימים על כולם: (יח) **ושני חיי קהת ושני חיי עמרם וגו'** - מחשבון זה אנו למדים על מושב בני ישראל ארבע מאות שנה שאמר הכתוב, שלא בארץ מצרים לבדה היו, אלא מיום שנולד יצחק, שהרי קהת מירדני מצרים היה, חשוב כל שנותיו ושנות עמרם ושמונים של משה לא תמצאם ארבע מאות שנה, והרבה שנים נבלעים לבנים בשני האבות: